

Broedvogel-inventarisatie met de bandrecorder

De braamsluiper is een broedvogel van het Amsterdamse Bos, die moeilijk te inventariseren is, daar deze vogel in de broedtijd een verborgen leven leidt en bovendien weinig zang produceert.

Nu is de zangactiviteit van een vogel afhankelijk van allerlei factoren als: bevolkingsdichtheid, broedzorg, tijdstip, weersgesteldheid en individuele aard. Vergeleken met andere zangvogels is de braamsluiper in de broedtijd nogal zwijgzaam.

Toch wordt deze soort omstreeks eind april en begin mei op diverse plaatsen in het Amsterdamse Bos wel zingend waargenomen, doch na enkele weken hoort of ziet men deze zangers niet meer. En dan weet men niet of de vogels doorgevlogen zijn naar andere gebieden, of dat ze stilletjes in ons Bos zijn gaan nestelen. De braamsluiper wordt dan ook wel betiteld als "een broedvogel die je met een bandrecorder moet inventariseren".

De theorie hiervan is, dat met een bandrecorder die het geluid van een zingende braamsluiper produceert het te inventariseren gebied wordt doorkruist. Als dan het territorium van een braamsluiper wordt bereikt, moet deze wel gaan zingen om zijn territorium tegen de indringer te verdedigen.

Het leek mij interessant deze theorie eens aan de praktijk te toetsen. Aangezien de braamsluiper pas eind april arriveert, nam ik als oefensoort een jaarvogel erbij. De keus viel op de matkopmees. Het was echter niet verstandig om, zonder enige ervaring met deze inventarisatie-methode, te starten met juist deze twee lastig te inventariseren vogelsoorten.

Doch dit zou pas later blijken. Voordien stapte ik vol goede moed naar een kennis, die uit zijn rijke verzameling vogelgeluiden, waaronder grammophonplaten van de Zweedse radio, de zang van een zetal zangvogels op mijn bandje overhevelde. Behalve de matkop en de braamsluiper koos ik ook nog als reserve de boomkruiper, geelgors, heggemus en fluitier.

Op 8 maart 1970 werd begonnen met de matkop, doch pas na ruim acht uur leuren met baltsroep en zang van deze mees, lukte het me op 26 april een duidelijke reactie te constateren. Dit was echter wel een prachtige reactie van twee matkoppen, die bij het Koenenbos onverwachts kwamen aanvliegen op 2 meter afstand. Na even geluisterd te hebben vloog het mannetje naar een boomtop en begon daar luidkeels de baltsroep te uiten.

Ondertussen was de braamsluiper al in ons land, zodat een ander gedeelte van de band voor uitzending in aanmerking kwam. Maar ook hiermee was het resultaat voor mij heel droevig. Alleen bij het huis van de Hr. de Groot kwam een braamsluiper naar de geluidshoorn kijken, maakte enkele alarmgeluidjes en verdween toen voorgoed van mijn toneel. Hetzelfde spelletje op dezelfde plaats, op andere uren en andere dagen, leverde niets meer op. Trouwens, nergens in het Bos reageerde een braamsluiper, ofschoon allerlei struwelen werden afgewerkt waar deze vogels moesten verblijven.

Gelukkig waren er ook enkele lichtpuntjes in deze droeve affaire, zoals een zingende boomkruiper, die mijn mechanische boomkruiper zo interessant vond, dat hij mij volgde van Meerzicht naar het Openluchttheater. Daar had een zingende boomkruiper enkele uren eerder ook veel belangstelling voor de bandrecorder getoond, en het leek mij leuk deze twee zingende mannetjes tot elkaar te brengen. Je moet toch wát doen, als geen matkop wil meespelen.

Tot mijn verbazing was bij het Openluchttheater geen boomkruiper meer te vinden, zodat het vermoeden rees, dat één mannetje het gehele gebied bewoonde. Vandaar dat hij zo gemakkelijk volgde over de 500 m afstand die beide plaatsen van elkaar scheidde. Ook op Texel lukte het me zonder moeite een boomkruiper in een dennenbos honderden meters mee te lokken en aan de bosrand uit zijn biotoop te halen, zodat hij tenslotte op de heide in heel jonge berkenboompjes hing te zingen. De boomkruiper lijkt een geschikte vogel voor de inventarisatie met de bandrecorder.

Dit kan ook gezegd worden van de geelgors, waarop ik deze werkwijze zowel op Texel als bij de Lage Vuursche heb toegepast. In laatstgenoemd gebied wist ik een terreintje waar vorig jaar twee geelgorzen zongen. Dit voorjaar had ik daar na een kwartier rondlopen nog geen gorzenzang gehoord; maar nadat mijn geelgors-uitzending begonnen was kwamen de echte vogels ook los, en even later zongen er drie echte geelgorsmannen.

Het meeste plezier beleefde ik echter met de wielewalen in het Amsterdamse Bos. Na de mislukking met de twee eerder genoemde soorten, wilde ik toch nog proberen een zangvogel met de bandrecorder te inventariseren over het gehele Bos, en de laatste kans was wel de wiewaal, een soort die tevens door onze Vogelwerkgroep normaal geïnventariseerd werd, zodat vergelijking van de beide uitslagen mogelijk was.

Op 17 mei waren in de Schinkelpolder 2 mannetjes wiewalen en een dito wijfje druk bezig met geluidsproductie. Hun geluiden waren een mengeling van baltsroepen, lokroepen, gekrijs en gemauw. Met dit lawaai werd gedurende vijf minuten via de microfoon de band gevoed, en deze geluidsbron werd gebruikt om dit voorjaar het gehele Bos enkele keren door te werken, teneinde de aanwezigheid van wiewalen op te sporen.

Deze actie verliep zeer bevredigend; dikwijls reageerden niet alleen de mannetjes, doch ook de wijfjes op de recorder-geluiden. Van het paartje in het "eerste bos" reageerde het wijfje zelfs veel feller dan haar gemaal.

Bij het afdraaien van de geluiden in het territorium van een paartje wiewalen, gingen beide vogels dikwijls roepend en mauwend in de omgeving rondvliegen, alsof ze hun territorium afzochten naar de indringers. Hierbij verplaatsten zij zich zeer snel in de boomkruinen en lieten zich nauwelijks zien. Aanvankelijk vergiste ik me nogal eens in hun aantal: het leken er altijd meer door hun snelle verplaatsingen. Door dit rondvliegen kreeg ik echter wel een aardige indruk van de omvang en ligging der territoria.

Al met al heb ik tot eind juni ongeveer 30 uren aan de wiewalen besteed, waarvan ongeveer de helft aan de vaststelling van het aantal. De rest van deze tijd werd gebruikt voor het opdoen van ervaring, systeem-contrôle en gedragsstudie. Het meest simpele werk was wel het langsfietsen van de negen vaste zangplaatsen, welke in enkele uren tijds te contrôleren waren. Het taaiste werk bestond uit het doorwerken van de honderden hectare bos, waar geen wiewalen zaten, maar die toch grondig gecontrôleerd moesten worden.

Het viel mij op, dat alle wiewaal-territoria zich bevonden in bosgedeelten waar hoge bomen (essen, populieren of wilgen) flink uitstaken boven de gemiddelde boomlaag. Tevens bevonden zich overal waterpartijen in de directe omgeving. Nu is het Amsterdamse Bos rijk bedeed met deze hoge bomen en waterpartijen, zodat een nauwkeuriger biotoop-onderzoek wel gewenst is.

Uiteraard riepen de waargenomen gedragingen weer allerlei vragen op die niet met zekerheid beantwoord konden worden. Duidelijk bleek echter, dat een bandrecorder een zeer nuttig hulpmiddel kan zijn bij de inventarisatie van een zangvogel in de broedtijd, en zeker voor gedragsstudie in dit verband.

Nadat ik de nodige ervaring met deze inventarisatie-methode had opgedaan, kon ik de bandrecorder gebruiken voor de volgende werkzaamheden:

- a. Om te constateren of in een bepaald gebied wielewalen aanwezig waren of ontbraken.
- b. Om de vermoedelijke territoria snel te kunnen contrôleren op aanwezigheid van mannetjes- en wijfjes-wielewalen.
- c. Voor het bepalen van de grenzen der territoria.

Uiteraard kan ik in dit verband alleen over de wielewalen schrijven, want andere zangvogels kunnen mogelijk anders reageren, zoals de braamsluiper en matkop mij wel leerden. Het falen van de inventarisatie bij deze twee soorten kan verschillende oorzaken hebben gehad.

In de eerste plaats was het uitgezonden geluid al vijf keer omgevormd voordat het de oren van de vogels bereikte; mogelijk was hierdoor de kwaliteit onvoldoende.

Een andere oorzaak kan zijn de invloed van vogeldialecten; misschien werden de Hollandse vogels door de Zweedse vogelzang onvoldoende aangesproken.

Verder zou het misschien beter zijn te werken met alarmroepen of lokroepen in plaats van uitzenden van zang, om de vogels uit hun tent te lokken.

Tevens kan gebrek aan ervaring ook wel een rol gespeeld hebben.

Deze vier nadelen had ik met de wielewalen dus niet. Het plaatselijk geluid werd slechts tweemaal omgevormd en bevatte alle mogelijke soorten wielewaal-roepen. Maar mogelijk is de wielewaal wel een vogelsoort die gewoon gemakkelijk te inventariseren is met de bandrecorder.

J. Reijnders
Nieuwe Meerdijk 382, Badhoevedorp.
Tf. 02968 / 4268

september 1970
JRe/vDr